

УДК 621.365.5

М. С. Базар, інженер
Тернопільський національний
технічний університет імені Івана
Пулюя

E-mail: BMS_3@ukr.net

ВИЗНАЧЕННЯ СИЛИ СТРУМУ В ІНДУКТОРІ ІНДУКЦІЙНОГО НАГРІВАЛЬНОГО ПРИЛАДУ

Постановка проблеми. В сучасному світі досить часто говорять про екологічно чисті джерела енергії, в тому числі і тепла. Україна посідає одне з перших місць в Європі з виробництва електроенергії. Тому актуальною є розробка, впровадження на експлуатація електричних опалювальних систем.

При конструюванні будь-якого електричного приладу необхідно знати і вміти визначати струм, що буде в ньому протікати. Для цього необхідно розробляти математичні моделі для визначення сили струму в індукторі індукційного нагрівального приладу є однією з основних завдань при моделюванні його роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток комп'ютерної техніки, а також розробка великої кількості прикладних програм відкриває широкі можливості для моделювання будь-яких фізичних процесів різними наближеними методами з досить високою точністю. Однак інженерним методикам розрахунків останні роки приділяється значно менше уваги. Така ж ситуація і при розробці індукційних нагрівальних систем. Існують моделі де струм вважається: відомим (заданий) [1], та визначається з допомогою спеціалізованих програмних комплексів [2, 3], а от методики інженерного розрахунку сили струму в індукторі індукційного нагрівального приладу в літературних джерелах не зустрічаються, зустрічаються схеми заміщення для розрахунку промислового застосування індукційного нагрівання [4-6]. Для цього необхідно розробляти нові підходи для вирішення вище названих проблем.

Метою роботи є розроблення математичної моделі для визначення сили струму, що протікає в індукторі індукційного нагрівального приладу з наступним його дослідженням для розробки енергоефективних конструкцій приладів.

Результати дослідження. Конструкція індукційного нагрівального приладу, представлена на рис. 1. Прилад складається з індуктора 1, теплообмінника 2, тепло-електроізоляційної шпильки 3, на яку намотаний індуктор, і електромагнітний екран 4. У свою чергу сам теплообмінник складається з магнітопровідної циліндричної металевої ємності (зона "1") 5, металевого сердечника 6 (зона "3"), між якими циркулює теплоносій (зона "2"), в нашому випадку вода. Магнітопровідна циліндрична ємність з обох сторін (зверху і знизу) закрита кришками 7. В осерді виконані канали для входу і виходу теплоносія. Прилад під'єднують до мережі змінного струму частотою 50 Гц, в результаті цього індуктор створює змінне, електромагнітне поле, яке генерує внутрішні джерела тепла в зонах теплообмінника [7-9].

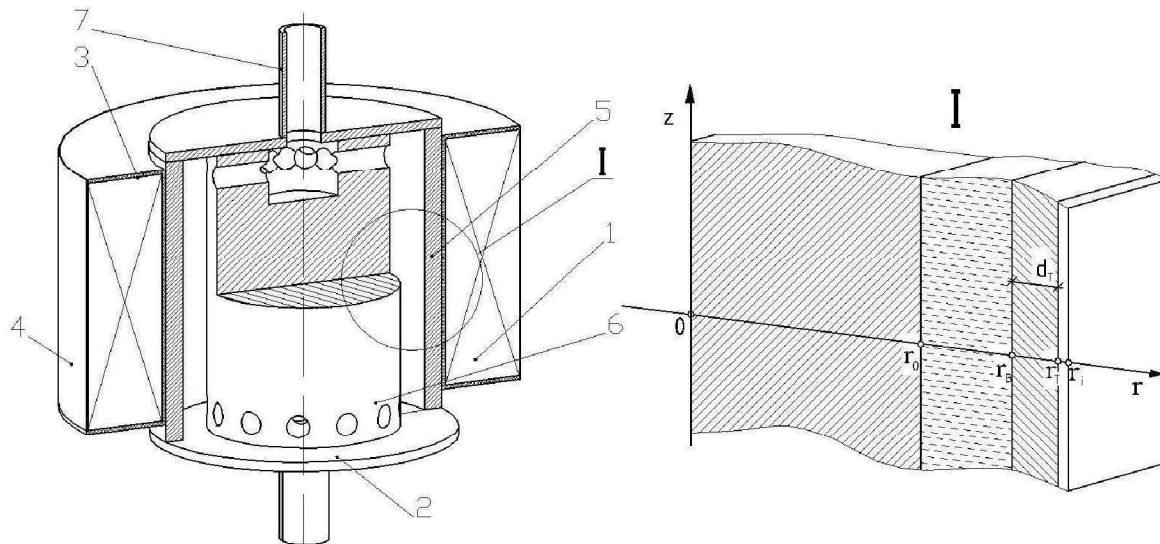

Рис. 1 - Схема індукційного нагрівального пристрою (позн. див. в тексті) [7-9]

В електротехнічному відношенні розрахункова індукційна система може бути розглянута як двоконтурна, в якій первинний контур – це власне індуктор, його обмотка, а вторинний контур це контур утворений теплообмінником. В цьому випадку теплообмінник являється як частиною електричної схеми так і магнітної, виконуючи роль магнітопроводу, одночасно.

При проектуванні індукційних систем є доцільно застосовувати метод схем заміщення [4], параметри яких визначаються з урахуванням конструкції індуктора, та навантаження, в нашому випадку теплообмінника.

Запишемо диференціальне рівняння, яке описує процес, що відбувається в навантаженому індукторі (катушці індуктивності) [10, 11]:

$$u = r_{\text{ін}} i + \frac{d\Psi}{dt} \quad (1)$$

де $r_{\text{ін}}$ – активний опір провідника індуктора, Ом;
 Ψ – потокозчеплення, що визначається лініями магнітної індукції,

$$\Psi = \Psi_{\tau} + \Psi_{\text{ін}} \quad (2)$$

де Ψ_{τ} – потокозчеплення, що визначається лініями магнітної індукції, що проходять через теплообмінник

$$\Psi_{\tau} = N_i \cdot \Phi_{\tau} \quad (3)$$

тут N_i – кількість витків індуктора,

Φ_{τ} – магнітний потік, що замикається через теплообмінник, Вб,

$\Psi_{\text{ін}}$ – потокозчеплення, що визначається лініями магнітної індукції, які повністю або частково замикаються в повітрі та на індукторі.

Розподіл величини Ψ та Ψ_{τ} та $\Psi_{\text{ін}}$ має сенс, тому що потокозчеплення $\Psi_{\text{ін}}$ пропорційне силі струму і має вигляд:

$$\Psi_{\text{ін}} = L_{\text{ін}} \cdot i \quad (4)$$

Індуктивний опір індуктора практично не залежить від сили струму, і відповідно індуктивність буде сталою $L_{\text{ін}} = \text{const}$.

Потокозчеплення Ψ_T , яке відбувається через теплообмінник нелінійно зв'язане зі струмом i , тому що магнітна проникність μ_T , а відповідно і магнітний опір залежать від напруженості магнітного поля, яка в свою чергу є функцією, що залежить від сили струму i .

Враховуюче все вище сказане запишемо рівняння для індуктора у вигляді:

$$u = r_{in} i + L_{in} \frac{di}{dt} + N_i \frac{d\Phi_T}{dt} = r_{in} i + L_{in} \frac{di}{dt} + u_T. \quad (5)$$

Рівняння (5) являється нелінійним, тому, що при прикладанні синусоїдальної напруги u до індуктора, струм i не являється чисто синусоїдальним. Замінімо не синусоїдальний струм еквівалентним синусоїдальним в комплексній формі, і запишемо рівняння (5) для комплексних амплітуд:

$$\dot{U}_m = r_{in} \dot{I}_m + j\omega L_{in} \dot{I}_m + j\omega N_i \Phi_{Tm} = r_{in} \dot{I}_m + j\omega L_{in} \dot{I}_m + \dot{U}_{Tm}. \quad (6)$$

Розділимо рівняння (6) на $\dot{I}_m$, отримаємо:

$$\dot{Z}_e = r_{in} + j\omega L_{in} + \dot{Z}_T \quad (7)$$

де $\dot{Z}_e$ – комплексний опір навантаженого індуктора, Ом
 $\dot{Z}_T$ – комплексний опір теплообмінника, Ом

$$\dot{Z}_T = R_T + j\omega L_T. \quad (8)$$

З урахуванням (8) вираз (7) набуде вигляду:

$$\dot{Z}_e = R_e + j\omega L_e \quad (9)$$

тут: R_e – еквівалентний активний (омічний) опір навантаженого індуктора, Ом

$$R_e = r_{in} + R_T \quad (10)$$

L_e – еквівалентна індуктивність навантаженого індуктора, Гн

$$L_e = L_{in} + L_T. \quad (11)$$

Запишемо повний комплексний опір (9) з урахуванням (10) та (11). Крім того пам'ятаємо, що теплообмінник складається з трьох зон, тому буде:

$$\begin{aligned} \dot{Z}_e = R_e + j\omega L_e &= \frac{R_e^2 - \omega^2 L_e^2}{R_e + j\omega L_e} = \frac{(r_{in} + R_T)^2 - \omega^2 (L_{in} + L_T)^2}{r_{in} + R_T + j\omega (L_{in} + L_T)} = \\ &= \frac{(r_{in} + R_{ct} + R_e + R_{oc})^2 - \omega^2 (L_{in} + L_{ct} + L_e + L_{oc})^2}{(r_{in} + R_{ct} + R_e + R_{oc}) + j\omega (L_{in} + L_{ct} + L_e + L_{oc})}. \end{aligned} \quad (12)$$

Таким чином амплітудне значення сили струму, що протікає в індукторі визначиться за наступною залежністю, А

$$\dot{I}_{in} = U \frac{(r_{in} + R_{ct} + R_e + R_{oc}) - j\omega (L_{in} + L_{ct} + L_e + L_{oc})}{(r_{in} + R_{ct} + R_e + R_{oc})^2 + \omega^2 (L_{in} + L_{ct} + L_e + L_{oc})^2}. \quad (13)$$

Запишемо вирази для визначення активного I_{in_a} та реактивного I_{in_p} струмів індуктора, А:

$$I_{iH_3} = U \frac{(r_{iH} + R_{CT} + R_B + R_{OC})}{(r_{iH} + R_{CT} + R_B + R_{OC})^2 + \omega^2(L_{iH} + L_{CT} + L_B + L_{OC})^2} \quad (14)$$

$$I_{iH_p} = U \frac{\omega(L_{iH} + L_{CT} + L_B + L_{OC})}{(r_{iH} + R_{CT} + R_B + R_{OC})^2 + \omega^2(L_{iH} + L_{CT} + L_B + L_{OC})^2} \quad (15)$$

Тепер з врахуванням (14) та (15) вираз (13) можна переписати так:

$$\dot{I}_{iH} = I_{iH_3} - jI_{iH_p} \quad (16)$$

Підсумовуючи все вище викладене складемо схему заміщення індукційного нагрівального приладу (рис. 2, а).

Беручи до уваги вирази (10) та (11) схему заміщення можна спростити і в результаті отримаємо просту схему заміщення індукційного нагрівального приладу (рис. 2, б)

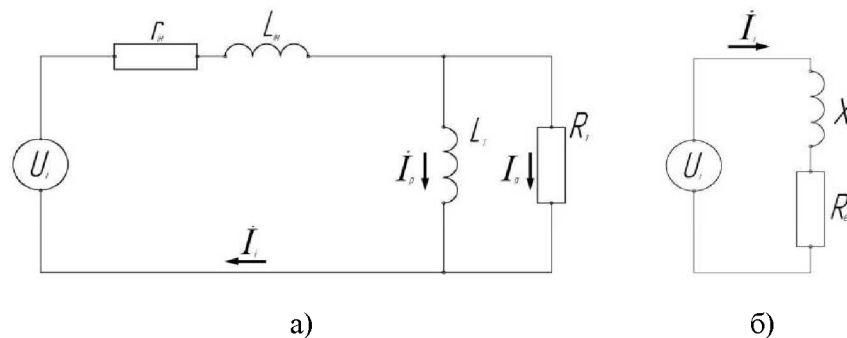

Рис. 2 - Схема заміщення індукційного нагрівального пристрою, а) повна, б) спрощена (позн. див. в тексті)

Векторна діаграма струмів для навантаженого індуктора матиме вигляд як на рис. 3.

Діаграму побудовано для індукційного нагрівального приладу з такими розрахунковими параметрами $U = 220$ В, $f = 50$ Гц, $c_T = c_O = 200e-9$ Ом·м, $c_B = 10$ Ом·м, $\mu_T = 46$, $\mu_O = 150$, $\mu_B = 0.999$, $N_i = 200$ витків, висота індуктора - $2a_{iH} = 0.170$ м, висота теплообмінника - $2h_T = 2a_{iH} + 5$ мм = 0.175 м, радіус теплообмінника - $r_T = 0.08$ м, діаметр дроту індуктора - $d_{iH} = 0.002$ м, радіус

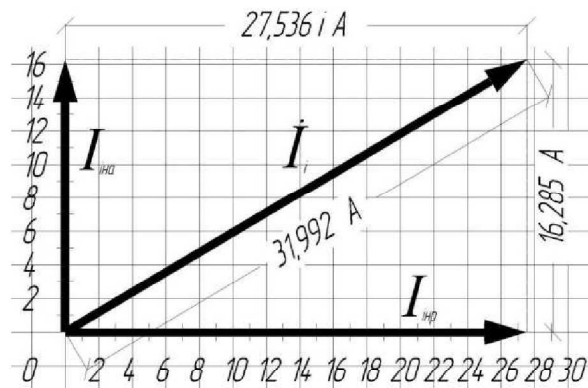

Рис. 3 - Векторна діаграма струмів індукційного нагрівального приладу

індуктора - $r_i = r_T + 5$ мм = 0.082 м, радіус металевого осердя - $r_o = 0.06$ м, товщина стінки теплообмінника - $d_T = 0.006$ м, внутрішній радіус теплообмінника - $r_B = r_T - d_T = 0.074$ м.

Проведемо дослідження отриманих результатів, а саме вплив конструктивних

параметрів на силу струму, що протікає в індукторі.

На рис. 4 показано залежність сили струму від товщини стінки d_T (зони «1»), та радіуса металевго осердя r_{oc} (товщина зони «3»). З рисунка видно, що із збільшенням товщини d_T значення сили струму різко спадає, а при досягненні $d_T = 2\Delta_T$ починає поступово зростати.

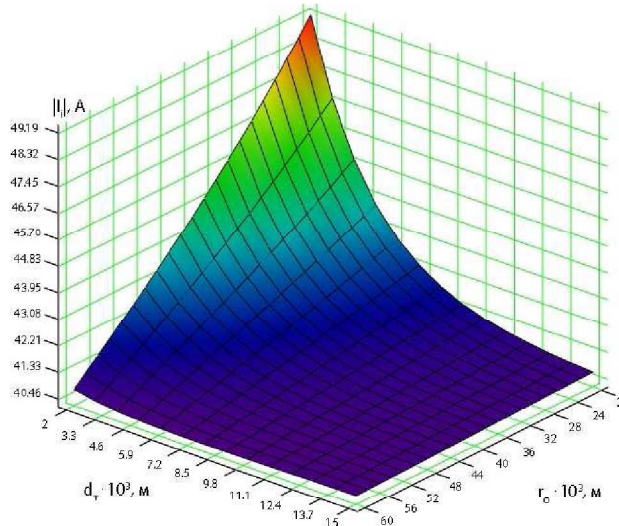

Рис. 4 – Залежність сили струму індуктора від товщини стінки магнітопровідної циліндричної емкості d_T , та радіуса металевго осердя r_{oc}

Такий характер поведінки струму можна пояснити складною залежністю активного опору та індуктивності, що входять у вираз для визначення сили струму від товщини зони «1» – d_T . Зміна струму в залежності від товщини зони «3» має ту саму природу, однак характер зміни струму в залежності від r_{oc} є простішим, бо інтенсивність поля, яке досягає зони «3» є малою. Крім того бачимо, що при товщині d_T більше $2\Delta_T$ зміна залежності струму від товщини зони «3» майже не спостерігається, тобто при $d_T \geq 2\Delta_T \Rightarrow I(r_o) = \text{const}$.

На рисунку 5 зображено залежність активної (а) та реактивної (б) складової сили струму від радіуса металевго осердя і довжини стінки теплообмінника.

Залежність реактивного струму в точності повторює характер зміни діючого значення сили струму (див. рис. 4 і 5 (б)), а ось графік залежності активного струму значно відрізняється. Так при збільшенні радіуса металевго осердя сила струму спадає, зменшення відбувається приблизно до тих пір поки $d_T \geq 2\Delta_T$, після чого при подальшому збільшенні d_T струм залишається незмінним. З графіка видно, що струм має максимальне значення при менших значеннях r_{oc} і d_T , що можна пояснити малим активним навантаженням.

Залежність сили струму індуктора від радіуса теплообмінника та радіуса металевго осердя зображено на рис. 6. Графік побудовано для товщини $d_T \geq \Delta_T = 6 \text{ мм}$, тому спостерігається лінійність струму в залежності від радіуса металевго осердя.

Залежність струму від радіуса теплообмінника можна описати таким чином. При більших радіусах довжина дроту індуктора стає більшою, збільшується і умовна довжина розгортки кожної зони, що сприяє збільшенню повного опору, а відповідно зменшенню сили струму.

На графіку (рис. 7) зображено залежність сили струму від кількості витків індуктора і частоти струму, яка протікає через нього. З рис. 7 бачимо, що струм є максимальним при малих значеннях кількості витків і низьких частотах. І навпаки при підвищених частотах і великій кількості витків – струм індуктора зменшується.

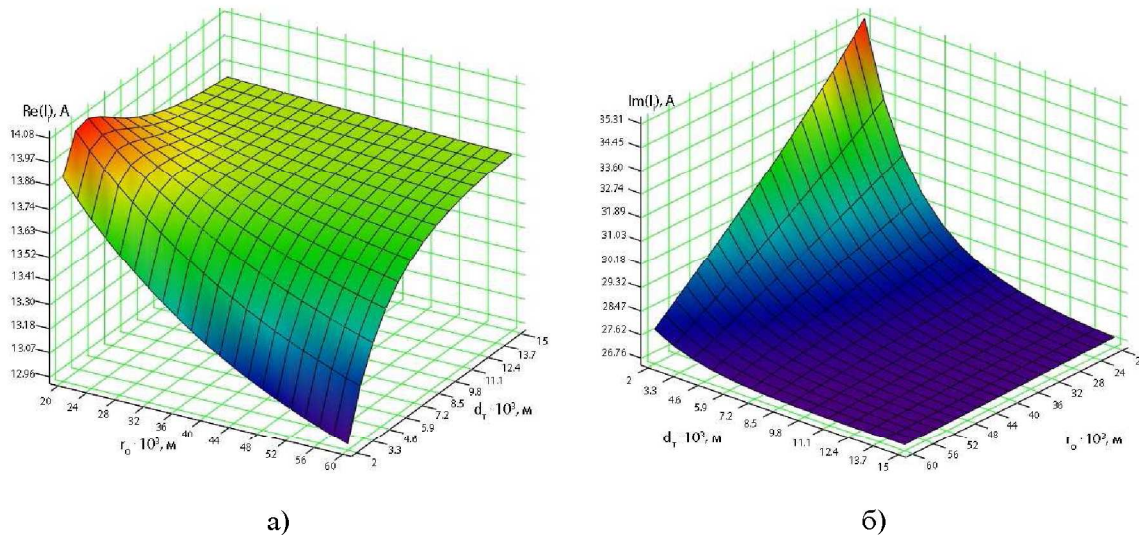

Рис. 5 – Графік залежності активної (а) і реактивної (б) складової сили струму від радіуса металевго осердя і товщини стінки теплообмінника

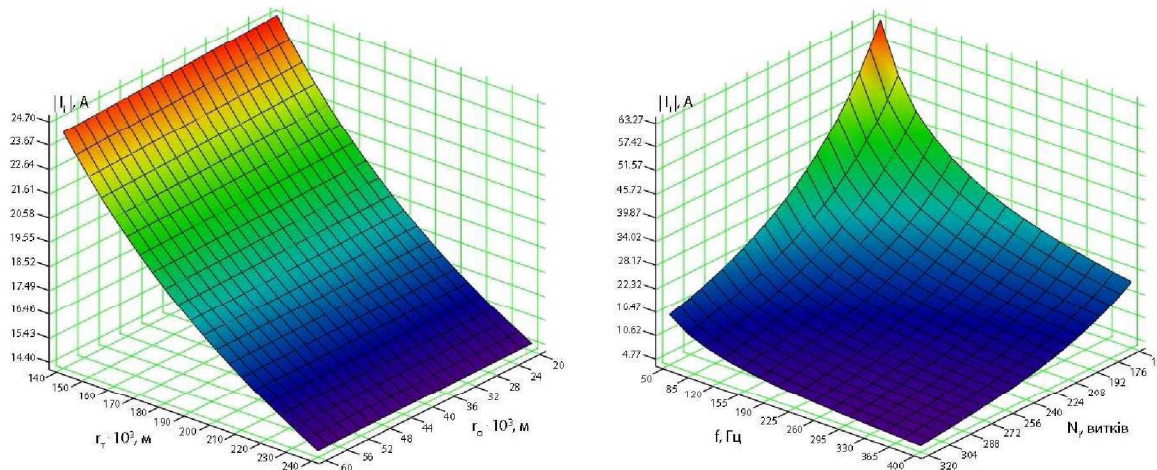

Рис. 6 – Графік залежності сили струму індуктора від радіуса теплообмінника r_t та радіуса металевго осердя r_{oc} , при товщині стінки магнітопровідної циліндричної ємкості $d_t = 6$ мм

Рис. 7 – Графік залежності сили струму індуктора від частоти f та кількості витків індуктора N_i

Висновки

1. Отримано вираз для визначення сили струму, що протікає в індукторі індукційного нагрівального приладу, що . Проведено графічне дослідження сили струму від ряду геометричних параметрів теплообмінника та індуктора.

2. Встановлено, що із збільшенням товщини стінки d_t значення сили струму різко спадає, а при досягненні $d_t = 2\Delta_t$ починає поступово зростати. Крім того залежність реактивного струму в точності повторює характер зміни діючого значення сили струму, а от залежність активного струму значно відрізняється. При збільшенні радіуса металевго осердя активна складова струму спадає, зменшення відбувається приблизно до тих пір поки $d_t \geq 2\Delta_t$ при подальшому збільшенні d_t активна складова струму залишається незмінним.

3. Показано, що при більших радіусах теплообмінника сила струму

зменшується. Зазначено, що струм є максимальним при малих значеннях кількості витків і низьких частотах, і навпаки при великій кількості витків і високих частотах струм зменшується (при незмінній конструкції приладу).

Література

1. Слухоцкий, А.Е. Индукторы для индукционного нагрева [Текст] / А.Е. Слухоцкий, С.Е. Рыскин. – Л.: Энергия, 1974. – 263 с.
2. Батицаев А.М. Исследование и повышение эффективности системы косвенного индукционного нагрева жидкости: автореф. дис. на соискание ученой степени кан. тех. наук [Текст] / Батицаев Арсений Михайлович; - Самара, 2007. – 20 с.
3. Базаров А.А. Моделирование и интегрированное проектирование систем индукционного нагрева сопряженных физически неоднородных объектов : автореф. дис. на соискание ученой степени док. тех. наук [Текст] / Базаров Александр Александрович; - Самара, 2010. – 40 с.
4. Письменный А.С. Схемы замещения и методы расчета индукционных сварочных и электротермических устройств [Текст] / Письменный А.С. // Автомат. сварка. – 1994. – №4. – С. 1-4.
5. Шаблій О. Методика розрахунку нагрівальної системи індуктор-магнітопровід для наплавлення тонких елементів конструкцій [Текст] / Шаблій О. М., Пулька Ч.В., Письменный О.С. // Вісник ТДТУ ім. Івана Пулюя - №3. -2007. - С.38 – 46
6. Шаблій О. Методика визначення струму, що протікає в індукторі нагрівального приладу [Текст] / Шаблій О., Пулька Ч., Базар М., Король О. // Вісник ТНТУ. — 2012. — Том 66. — № 2. — С.235-242. — (математичне моделювання, математика. фізика).
7. Пристрій для індукційного нагрівання теплоносія [Текст] / О.М. Шаблій, Ч.В. Пулька, М.С. Базар та інші // Патент на корисну модель №83011 по заявці № u2013 01870 від 15.02.2013 р опубліковано Б. №16 від 27.08.2013 р.
8. Шаблій О. Визначення питомої потужності теплових джерел в стінці технологічного індуктора [Текст] / Шаблій О., Базар М. // Конференція „ Інформаційні моделі, системи та технології “ (20 травня 2011 р.). - Тернопіль: ТНТУ, 2011. С.-5.
9. Шаблій О.М. Питома потужність теплових джерел в індукційних нагрівальних приладах [Текст] / Шаблій О.М., Базар М.С., Пулька Ч.В., Цимбалюк Л.І., Король О.І., // Світлотехніка та електроенергетика. – №3 – 2012. С. 23 – 31.
10. Матвеев, А.М. Электричество и магнетизм [Текст] / А.М. Матвеев. – М.: Высшая школа, 1983. – 463 с.
11. Башарин С.А. Теоретические основы электротехники: Теория электрических цепей и электромагнитного поля [текст] / С.А. Башарин, В.В. Федоров. – М.: «Академия», 2004. -304 с.

ОПРЕДЕЛЕНИЕ СИЛЫ ТОКА В ИНДУКТОРЕ ИНДУКЦИОННОГО НАГРЕВАТЕЛЬНОГО ПРИБОРА

М. С. Базар

Разработана математическая модель определения силы тока в индукционных нагревательных приборах. Проведено аналитическое и графическое исследование зависимости силы тока от ряда геометрических параметров теплообменника и индуктора, проведен анализ результатов исследований, приведена схема замещения индукционного нагревательного прибора.

DETERMINING THE CURRENT IN THE INDUCTOR INDUCTION HEATING APPLIANCE

M. S. Bazar

The mathematical model determining the current in induction heating devices. Analytical and graphical study of the dependence of current on a number of geometrical parameters of the heat exchanger and inductor, results of research, given the equivalent circuit of the induction heating device.